

§ 126. Звук [j]

Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою й, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами є, і, ю, я: бу́ер, конве́ер, плéер, фла́ер, круїз, мозáїка, лояльний, парапо́я, пле́йда, ро́йль, саквойж, секво́я, фая́нс, феєрвéрк, ін'екція, проекція, суб'ект, траєкторія, фо́є, е́ті, Гайті, Гóя, Єйтс, Саво́я, Феєрбáх, Ма́єр, Каєнна, Іса́я, Йога́нн, Рамбу́е, Со́ер, Хайм, Хеєрдáл, Юно́на.

§ 127. Кінцеві буквосполучення - dr, - tr

Кінцеве -tr передаємо через -тр, кінцеве -dr — через -др: барóметр, діáметр, семéстр, теáтр, термóметр, центр, циліндр.

§ 128. Неподвоєні й подвоєні букви на позначення приголосних

1. У загальних назвах іншомовного походження букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо: абáт, акумулятор, барóко, беладóна, белетристика, бравíсимо, ват, гру́па, гун (гуни), ідилічний, інтелектуáльний, інтермéцо, колектив, комісія, лібрéто, піанісімо, піцикáто, стакáто, сúма, фін (фíни), шасí та ін.

За традицією з подвоєнням пишемо загальні назви: аннáли, бónна, білль, б्रúтто, бўлла, вánна, вілла, дónна, мадónна, мánна, муллá, паннó, пéнні, тóнна, дýрра, мírra та слово Аллáх.

2. У разі збігу в загальних назвах однакових приголосних префікса й кореня подвоєння звичайно зберігаємо, зокрема в тих випадках, коли в українській мові вживається непрефіксальне слово з тим самим коренем: іммігра́ція (пор. мігра́ція), іннова́ція (пор. нова́ція), ірраціонáльний (пор. раціонáльний), ірреа́льний (пор. реа́льний), контрреволю́ція (пор. револю́ція), контрреформа́ція (пор. реформа́ція), сюрреалізм (пор. реалізм).

Примітка. Букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо в тих випадках, коли семантичний зв'язок між префіксальним словом і словом без префікса втрачений або суттєво ослаблений: анатáція, конотáція (пор. нотáція), кореляція (пор. реляція), кореспондéнт (пор. респондéнт) і т. ін.

3. Подвоєння букв на позначення приголосних переважно зберігаємо у власних назвах: Андорра, Бессемéр, Білл, Боттічеллі, Гаронна, Голландиня, Плойд, Марóкко, Міссурі, Ніцца, Яффа; Бéтті, Джонні, Мі́ллер, Руссо, Тéнессі, Смóллетт, Кіркконнелл та в загальних назвах, які від них утворені за допомогою афіксів: андоррець, бессемéрівський, голландський, марокканець і т. ін. У загальних назвах, які утворені від власних назв без

додавання афіксів, букви на позначення приголосних не подвоюємо: *ват* (пор. *Batt*), *бекерέль* (пор. *Беккерель*), *гаус* (пор. *Гаусс*).

Примітка. За усталеною традицією в деяких власних назвах подвоєння не зберігаємо (*Пенсільванія*) або зберігаємо частково (*Miccicini*).

4. Буквосполучення **ck**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою **к**: *Дікенс, Дікінсон, Діксон, Текерей, Бекі, Букінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брокес, Ламарк, Штокманн, Стокгольм, Рудбек, Шерлок*.

Примітка. Подвоєння **kk** зберігаємо у власних назвах кельтського походження, де формант **Mac, Mc** поєднується з основою, що починається на [k], в тих випадках, коли за традицією їх пишемо як одне слово: *Маккартні, Маккензі, Маккенна, Маккінлі*, а також у загальних назвах, що утворені від власних назв такого типу: *маккартизм* і т. ін.

Голосні звуки і букви на позначення голосних

§ 129. Голосний [i]

Залежно від позиції в слові, особливостей вимови і мовної традиції букви на позначення звука [i], зокрема **і**, **у** (ігрек), **е**, буквосполучення **ea, ee, ie** і т. ін. передаємо українськими буквами **і, й** та **и**.

I. І пишемо:

1. На початку слова: *ідея, інструкція, інтернаціональний, Ібсен, Іден, Ізабелла, Іліада, Індія, Ітон*.

2. Після приголосного перед голосним та буквами **е, ї, ѹ**: *артеріальний, геніальний, діалектика, індустріалізація, матеріал, діагноз, чіабата, ціанід, соціалізм, фіалка; аудіенція, гієна, рієлтор, клієнт, пієтет, тамплієр; копіст, аксіома, раціон, революціонер, соціологія, фіолетовий; радіус, триумф; партійний, радій; Біарриц, Фіуме; Віардо, Іглесіас, Марціал, Лієна, Оссіан, Сіям, Шантій*.

У кінці слова іншомовне **-іа** передаємо звичайно через **-ія**: *артірія, матерія, індустрія, Італія, Гарсія, Галлія*.

3. В іменах і прізвищах після приголосного перед наступним приголосним і в кінці слова: *Беатріче, Овідій, Річард, Дідро, Дізель, Грімм, Медічі, Россіні, Аїрі*:

Власні назви, що перейшли в категорію загальних назв, пишемо за правилами правопису загальних назв іншомовного походження: *дізель* (від прізвища *Рудольфа Дізеля*), *силуэт* (від прізвища *Етьєна де Сілуэтта*).

4. У географічних назвах після приголосних, крім **дж**, **ж**, **ч**, **ш**, **щ**, **ц** і **р** перед наступним приголосним, крім [j], і в кінці слова, а також у похідних прикметниках: *Канзас-Сіті*, *Лісабон*, *Міссісіпі*, *Монтевідео*, *Ніл*, *Севілья*, *Сідней*, *Замбезі*, *Капрі*, *Сомалі*, *лісабонський*, *сомалійський*.

5. Після приголосних у кінці слова: *візваві*, *віскі*, *журі*, *колібрі*, *мерсі*, *парі*, *попурі*, *суші*, *таксі*, *харакірі*, *шасі*.

6. У всіх інших випадках після **б**, **п**, **в**, **м**, **ф**, **г**, **к**, **х**, **л**, **н** перед наступним приголосним: *бізнес*, *пілот*, *вібрація*, *академік*, *фінанси*, *графік*, *гіпототам*, *логічний*, *гімн*, *кібуц*, *кілограм*, *кіно*, *архів*, *хімія*, *хірург*, *літератур*, *республіка*, *ніша*, *піанісмо*.

За усталеною традицією в ряді слів іншомовного походження, що давно засвоєні українською мовою, після **б**, **п**, **в**, **м**, **ф**, **г**, **к**, **х**, **л**, **н** пишемо **и**: *башкір*, *вімпел*, *єхідна*, *імбір*, *калмік*, *кіпарис*, *кисет*, *лиман*, *міля*, *мирт*, *нірка*, *спирт*, *хімéra* та ін.

За традицією з **и** пишемо також слова грецького походження, що усталилися в церковному вжитку: *диякон*, *єпископ*, *єпітимія*, *єпітрахіль*, *міро*, *мітра*, *митрополіт*, *християнство* тощо.

ІІ. Ї пишемо після голосного: *альtruїст*, *egoїst*, *кофеїн*, *maiс*, *мозаїка*, *найвний*, *руїна*, *стоїк*, *теїн*; *Аделаїда*, *Aїда*, *Каїр*, *Саїд*, *Таїр*, *Хайм*, *Хусайнов*.

Примітка. У складних словах, де перша частина закінчується голосним, на початку другої частини пишемо **і**: *неоімперіалізм*, *псевдоісторичний*, так само в позиції після префікса, що закінчується на голосний: *воїстину*, *доісторичний*, *поінформувати*; *нейндуктивний* і т. ін.

ІІІ. **И** пишемо:

1. У загальніх назвах після приголосних **д**, **т**, **з** (**дз**), **с**, **п**, **ж** (**дж**), **ч**, **ш**, **р** перед наступним приголосним (крім **й**): *дізель*, *динамо*, *диплом*, *директор*, *методика*; *інститут*, *математика*, *стимул*, *тип*; *позиція*, *фізичний*; *таксист*, *родзинка*, *силует*, *система*; *чистерна*, *цифра*; *режим*, *джигіт*, *джинси*, *джин*; *чичероне*; *шірма*, *шифр*; *бригада*, *риф*, *фабрика*.

2. У географічних назвах з кінцевими **-ида**, **-ика**: *Антарктида*, *Атлантида*, *Флорида*; *Адріатика*, *Америка*, *Антарктика*, *Арктика*, *Атлантика*, *Африка*, *Балтика*, *Корсика*, *Мексика*.

3. У географічних назвах після приголосних **дж**, **ж**, **ч**, **ш**, **щ** і **ц** перед приголосним: *Алжир*, *Вашингтон*, *Вірджинія*, *Гемпшир*, *Жиронда*, *Йоркшир*, *Лейпциг*, *Ціндіо*, *Чикаго*, *Чилі* та в похідних від них: *алжирець*, *йоркширський*, *чилійський* та ін. Перед голосним **і** в кінці слова пишемо **і**: *Віні*, *Шіофок*.

4. У географічних назвах після **р** перед приголосним (крім [j]): *Британія*, *Крит*, *Мавританія*, *Магріб*, *Мадрид*, *Рив'єра*, *Ріга* та ін. та в похідних від них: *британський*, *мавританський*, *різький* та ін.

Примітка 1. У компоненті власних назв -стріт пишемо і: *Бейкер-стріт, Волл-стріт, Риджент-стріт, Фліт-стріт*.

Примітка 2. У географічних назвах після р перед [j] та в похідних від них пишемо і, наприклад, *Трієст, Брієнн, Ер-Ріяд, трієстський, ер-ріядський*.

5. За традицією в ряді географічних назва після приголосних д, т перед наступним приголосним, крім [j]: *Ватикан, Единбург, Кордильери, Медіна, Палестина, Сардинія, Скандинавія, Тибет* та в похідних від них: *ватиканський, единбурзький, скандинавський* та ін.

Примітка. Після приголосних д, т перед голосним і [j] пишемо і: *Галатія, Індія*.

6. У ряді інших географічних назв за традицією: *Бразилія, Вифлеєм, Єрусалим, Китай, Пакистан, Сиракузи, Сирія, Сицилія*, та в похідних від них: *єгипетський, сирієць* та ін.

§ 130. Голосні [e], [u]

1. Голосний [e] звичайно передаємо буквою е: *енергія, ера, Есхіл, Етна, філі, шардоне, шевроле*, а в сполученні з попереднім [j] — буквою є: *Єллоустон, Ємен, Єль*.

За традицією є пишемо в низці слів релігійної тематики (грецького походження): *єпископ, єпітимія, єпітрахіль, Євангеліє, євхаристія, єресь* та ін.

Після букв на позначення голосних, ь і апострофа в загальних і власних назвах звичайно вживається буква є: *конвеер, реєстр, феєрверк, каріес, клієнт, дієз, дієреза, дієта, рієлтор, абітурієнт, пацієнт, сієста, гомосапієнс, траєкторія, Вандрієс, Дієго, Даніель, Ариель, Марієтта, Марієнбург, Трієст, Рамбує, досьє, портьє, фое, Сьєрра-Леоне, Лавуазье, круп'є, П'єтро*. Якщо префікс у слові або перша частина складного слова закінчується на голосний, то після неї пишемо е: *діелектрик, діетіл, поліедр, квазіетнічний, мініескалатор, псевдоэффект, поетапний, геоекономіка, агроекологія, ультраерозія, мегаефект, євроеліта, металоемаль*.

2. У словах, запозичених із французької мови, після шиплячих ж, ш пишемо українське у: *брошура, журі, парашут*.

§ 131. Буквосполучення аи, ои

Буквосполучення **аи**, **ои** на позначення звукосполучень [au] [ou] передаємо через ау, оу: *аутсайдер, гауптвахта, майзер; Клаус, Краузе, Пауль, Фауст*.

У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **аи** звичайно передається через ав: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон, лавра, Аврора*,

Мавританія, Павлó. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення аи шляхом транслітерації як ау, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція* і *авдієнція*, *аудитóрія* і *авдитóрія*, *лауреáт* і *лавреáт*, *páуза* і *пáвза*, *фáуна* і *фáвна*.

§ 132. Букви та буквосполучення ю, ѿ, єи, ѿе

Голосні, яким на письмі відповідають букви ю та буквосполучення ю, ѿ, єи, ѿе, у німецькій, данській, іспанській, норвезькій, турецькій, французькій, шведській та деяких інших мовах, і фонетично подібні до них голосні передаємо українською буквою е: *Гéте, Б'єрнсон, Кéльн, Пастéр, Рентгéн, Мáльме, Вільнéв, Єнчепíнг*, а після звука [j] буквою є: *Рішельé, Б'єрнсон*.

§ 133. Дифтонги [au], [ei], [ou] у словах англійського походження

Англійські дифтонги [au], [ei], [ou] звичайно передаємо, імітуючи їхнє звучання в мові оригіналу, через ау, ей, оу: *браунінг, браузер, Джорджстáун, гейм, дисплéй, Джéймс, сноуборд, шбú, Снóу, Бéллоу, Сíллітоу, Пауелл*. Окремі слова з дифтонгами [ei] і [ou] ввійшли в українську мову в адаптованому вигляді з голосними е, о: *бебіум, брек, лéді, гол, готéль, дбóнг, смóкінг, Бéкон, Чéмберлен, Шекспíр, Айвéнго, Гладстóн, Дефó, Джерóм, Марлó, Олдос, По, Лонгфélло*.

§ 134. Звук [æ] у словах англійського походження

Англійський звук [æ], якому на письмі відповідає англійська буква а, звичайно передаємо українською буквою а: *макінтоши, спáм, чáт, хáкер, Áлекс, Áдамс, Áдлер, Гáррісон, Ланкáстер, Манчéстер, Канáверал, Чáплін*; у багатьох словах за традицією цей звук передаємо через е: *бíзнесмén, менеджер, Бléкууд, Кéмерон, Лéмберт, Пéлл-Мéлл, Сéліндже́р, Сем, Тéтчер* і т. ін.

§ 135. Звук [э:] у словах англійського походження

Англійський звук [э:], якому найчастіше відповідають англійські буквосполучення er, ir, or, ur, уг, ear, не має в українській мові фонетичного аналога і відтворюється здебільшого українським буквосполученням ер: *сéрфíнг, Бéрд, Бéртон, Бéркшир, Вéртінг, Ернéст, Ерл, Мéрфи, Чéрчилль, Шéрлí тощо*. Деякі слова, засвоєні українською мовою в транслітерованому вигляді, передають графічну форму відповідних англійських буквосполучень: *гáмбургер, курсóр, Вóрдсворт, Ірвíнг, Урбáна* та ін.

§ 136. Буквосолучення еі, еи у словах німецького походження. Буквосолучення ії та буква у в словах нідерландського походження

1. Німецьке буквосолучення **еі** відповідно до вимови передаємо українською мовою через ай (**яй**): *Айзенáх, Вáйнрайх, Віттгенштáйн, Вáйзенборн, Кáйзер, Мáйнгоф, Нортгáйм, Бляйброй, Клайн, Кляйнерт, Фляйшер*; буквосолучення **еи** — через ой: *фрóйляйн, Ноубранденбург, Ноубáуер*. За традицією в давніших запозиченнях німецьке буквосолучення **еі** передаємо в транслітерованому вигляді через ей: *крéйда, крéйцер, маркишéйдер, капельмéйстер, гросмéйстер, штреікбрéхер, Гéйне, Лéйтциг, Рейн, Швейцáрія*.

2. У запозиченнях з нідерландської мови буквосолучення **ії** та букву у передаємо через ей: *гéйзер, дреіф*.

§ 137. Подвоєння букв на позначення голосних

Подвоєння букв на позначення голосних в іншомовних власних назвах, передаємо подвоєнням відповідних українських букв: *Áарне, Аáхен, Авраáм, Заáле, Каáба, Кýусíнен, Саарбрюóкен, Тóомінг, Ванзéе*.

§ 138. Апостроф

1. Апостроф у словах іншомовного походження та похідних пишемо перед **я, ю, є, ї**, які позначають сполучення звука [j] з наступним голосним:

1) після приголосних **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р**: *б'еф, комп'ютер, п'едестál, інтер'ю, прем'ér, кар'éra; П'емóнт, П'ячéнца, Рив'éra, Ак'яб, Іх'я́мас, Ях'я; Барб'є, Б'юкенен, Донаг'ю, Женев'єва, Ф'езоле, Монтеск'є, Руж'є, Фур'є*;

2) після кінцевого приголосного в префіксах: *ад'юнкт, ад'ютант, ін'екція, кон'юнктура, диз'юнкція*.

2. Апостроф не пишемо:

1) перед **йо**: *курйóз, серйозний*;

2) коли **я, ю** позначають пом'якшення попереднього приголосного перед **а, у**: *бязь, блюджéт, бюрó, кювéт, мюриð, пюпíтр, пюре, фюзеляж, кювéт, рюкзák, рюш; Барбюс, Бюффóн, Вюртемберг, Мюллер, Гюгó*.

§ 139. М'який знак (ъ)

1. М'який знак (ъ) у словах іншомовного походження пишемо після приголосних **д, т, з, с, л, н**:

1) перед я, ю, е, і, йо: кондотьєр, конферансье, ательє, марсельєза, мільярд, бульйон, сенійор, дуєнья, віньєтка, каньйон; В'єнтийн, Кордильєри, Севілья; Готье, Лавуазье, Мольєр, Ньютон, Рене, Віні;

2) у низці слів після я перед приголосним та в кінці деяких слів за традицією або відповідно до вимови: альбатрос, джоуль, кольт, магістраль, фільм; Альберта, Базель, Булонь, Дельфи, Кромвель, Нельсон, Рафаель, Чарльз, Шампань і т. ін.

ВІДМІНЮВАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

§ 140. Іменники іншомовного походження звичайно відмінююмо як відповідні українські іменники:

I відміна: капсула — капсули, капулі; фізика — фізики, фізиці; вакуоль — вакуолі, вакуолею; ескадрілья — ескадрільї, ескадрільєю, род. мн. ескадрілей; Будда — Будди, Буддою; Венеція — Венеції, Венецією; Гоя — Гої, Госю.

II відміна: арсенал — арсеналу, арсеналом, в арсеналі; блок — блока (і блоку), блоком, на блоці; автомобіль — автомобіля, автомобілем; Рафаель — Рафаеля, Рафаелем; Бюлов — Бюлова, Бюловом; Дарвін — Дарвіна, Дарвіном.

III відміна: магістраль — магістралі, магістраллю; верф — верфі, верф'ю.

Невідміновані іменники іншомовного походження

Деякі іменники іншомовного походження не відмінююмо, а саме:

- іменники на -а з попереднім голосним: ампуá, боá, буржуá; Бенуá, Валуá, Джóшуа, Жоффруá, Нікарáгуа, Пáпуа;
- односкладові слова на -а, -я: бра, па, спа, фа, ля;
- іменники на -е, -е: ательє, валідé, дуче, желеé, кабарé, кабернé, кафé, кашнé, негліжé, пенснé, пíкé, суфлé, турнé, шалé, шосé, сомельє;
- іменники на -і, -и, -ї: вíскі, ефéнді, колíбрі, мерсí, парí, поні, таксí; Анрí, Гальвáні, Россíні, Тбілісі, Фірдоусí, Шéллі; Алматí, Амангельдý; Вінї, Шантíї;
- іменники на -о: бюрó, депó, жабó, євро, казинó, какао, кréдо, кінó, лотó, маéстро, метрó, rádio, rétiro, кімонó, каудíльйо, Антónіо, Базílio, Вольво, Вúдро, Пежó, Ренó, Арнó, Буалó, Віардó, Дідрó, Джо,

- Makáo, Márío, Láo, Лонгфелло, Пікассó, По, Торквáто Тáцко; за традицією відмінююємо винó, пальтó, ситрó;*
- іменники на -у, -ю: *какадú, рагú, рандевú, фráу, шóу, Бакý, Снóу, Катмандú, Палáу; інтерв'ю, інженю, меню, парвеню, Кюсю, Сю;*
  - топоніми з компонентами -лейн, ривер, роуд, -сквер, -стріт: *на Дру́рі-лейн, біля Пárк-лейн, біля Фолл-рýвер, на Єббі-роуд, на Монтріоль-рóуд, на Тáймс-сквер, на Адам-стрíт, біля Рýджент-стрíт, на Сент-Джéймс-стрíт;*
  - етикетні означення жінки, що закінчуються на приголосний: *mís, mísис, мадám, мадемуазéль, фréken, фróйляйн, ханúм;*
  - жіночі особові імена, що закінчуються на -й і на твердий приголосний (крім губних): *Беатríс, Долóрес, Гюльчатáй, Елмáс, Енн, Жаннéт, Irén, Kármén, Kím, Клодíн, Ленóр, Máргарет, Мерсéдес, Монíк, Трíш, Фарáх і т. ін.*

Примітка. Жіночі імена, що закінчуються на губний або м'який приголосний, відмінюємо: *Ізабéль — Ізабéлі, Етéль — Етéлі, Жізéль — Жізéлі, Мишéль — Мишéлі, Нікóль — Нікóлі, Сесíль — Сесíлі, Зейнáб — Зейнáбі, Руф — Рýфи.*

Особливості відмінювання власних імен іншомовного походження

1. У дво- і полікомпонентних іменах і прізвищах відмінююємо всі складники, за винятком тих, які є невідмінюваними: *Жáна-Жáка, Марí-Антуанétti, Mari-Sесílі, Артура Кóнана Дóйла, Кáрла Гúстава Емíля Маннергéйма; Хуáна Кáрлоса Альфóнсо Вíктóра Марíї де Бурбóна; Клóда Жозéфа Ружé де Лíля.*

2. У чоловічих формах арабських, перських, тюркських імен з компонентами, що вказують на родинні стосунки, соціальне становище і т. ін., відмінююмо всі складники, за винятком тих, які є невідмінюваними: з Ахмéдом Гасáном-оглý, у Мамеда-задé, до Мехмеда-бéя, з Кемалем-пашею, у Мірзи-хáна.

Примітка. Не відмінююмо особові імена в складі жіночої форми азербайджанських імен по батькові з компонентом *кизý*: *до Зульфíї Мурáд-кизý, з Фатíмбю Гасáн-кизý і т. ін.*

IV. ПРАВОПИС ВЛАСНИХ НАЗВ

§ 141. Українські прізвища та імена

Українські прізвища передаємо на письмі відповідно до вимови за загальними нормами українського правопису: *Березівський, Біловéрхий, Ведмéдів, Зáєць, Кривонíс, Миколáенкo, Олексіéнко, Олександрович, Швець*.

§ 142. Відмінювання прізвищ

1. Українські та інші слов'янські прізвища, що мають закінчення іменників I відміни, відмінююмо як відповідні загальні назви I відміни, а прізвища із закінченнями іменників II відміни відмінююмо за зразками відмінювання відповідних загальних назв II відміни:

Мáйборода — Мáйбороди, Мáйбородi, Мáйбороду й т. д.;
Гмýря — Гмýрi, Гмýрi, Гмýрю, Гмýрею й т. д.;
Гнатюк — Гнатюкá, Гнатюкóвi (Гнатюкý) й т. д.;
Зáєць — Зáйця, Зáйцевi (Зáйцю) й т. д.;
Іваньо — Іванý, Іванéвi (Іваньóвi, Іваню́) й т. д.;
Кривонíс — Кривонóса, Кривонóсовi (Кривонóсу) й т. д.;
Лéбідь — Лéбедя, Лéбедевi (Лéбедю) й т. д.;
Мамалýга — Мамалýги, Мамалýзi й т. д.;
Журавéль — Журавля, Журавлéвi (Журавлý) й т. д.;
Соловéй — Солов'я, Солов'євi (Солов'ю) й т. д.;
Бýсел — Бýсла, Бýсловi (Бýслу) й т. д.;
Свéкор — Свéкра, Свéковi (Свéкру) й т. д.;
Мотóк — Моткá, Моткóвi (Моткý) й т. д.
Панібуďлáска — Панібуďлáски, Панібуďлáсci й т. д.;
Снігýр — Снігиря, Снігирéвi (Снігирю) й т. д.;
Снігúр — Снігурá, Снігурóвi (Снігурý) й т. д.;
Симонéнко — Симонéнка, Симонéнковi (Симонéнку) й т. д.

Але без чергування нуля звука з голосним і навпаки: *Швець — Швецý, Швецéвi (Швецю) й т. д.; Жнець — Жнецý, Жнецéвi (Жнецю) й т. д.; Вrубель — Вrубеля, Вrубелевi (Вrубелю) й т. д.; Чернéць — Чернечý, Чернечéвi (Чернечю) й т. д.*

Примітка 1. Прізвища на зразок *Дідуньо*, *Іваньо* в давальному й місцевому відмінках мають варіанти закінчень **-ев-і (-ев-і, -ю)**: *Дідунєві* (-ъев-i, -ю), *Іваневі* (-ъев-i, -ю).

Примітка 2. Усі чоловічі прізвища II відміни в родовому відмінку мають закінчення **-а (-я)** на відміну від деяких співвідносних загальних назв: пор. прізвища *Мороз* — *Мороз-а*, *Куліш* — *Куліш-а*, *Коровай* — *Коровá-я*, *Чорнотінь* — *Чорнотін-я*, *Рись* — *Рис-я* і загальні назви *мороз* — *мороз-у*, *куліш* — *кулеши-у*, *коровай* — *коровá-ю*, *тінь* — *тін-і*, *рись* — *рис-і*.

Примітка 3. За відповідними відмінами відмінююмо неслов'янські змінювані прізвища: *Окуджава* — *Окуджáви*, *Окуджасі* й т. д., *Шекспір* — *Шекспíра*, *Шекспíрові* (*Шекспíру*) й т. д., *Стендаль* — *Стендаля*, *Стендалеві* (*Стендалю*) й т. д., *Дітель* — *Дітеля*, *Дітелеві* (*Дітелю*) й т. д. (див. § 140).

2. Прізвища прикметникового типу на **-ий (-їй)** відмінююмо як відповідні прикметники чоловічого та жіночого роду (твердої чи м'якої групи):

Авді́євський — *Авді́євського*, *Авді́євському* й т. д.;

Кобиля́нська — *Кобиля́нської*, *Кобиля́нській* і т. д.

3. Чоловічі прізвища прикметникового типу на **-ов, -ев (-ев), -ів (-їв), -ин, -ін (-їн)** відмінююмо за такими зразками:

Одніна

Н.	<i>Пáлов</i>	<i>Ковалéв</i>	<i>Прóкопів</i>
Р.	<i>Пáлов-а</i>	<i>Ковалéв-а (-лів-а)</i>	<i>Прóкопов-а (-пів-а)</i>
Д.	<i>Пáлов-у</i>	<i>Ковалéв-у (-лів-у)</i>	<i>Прóкопов-у (-пів-у)</i>
Зн.	<i>Пáлов-а</i>	<i>Ковалéв-а (-лів-а)</i>	<i>Прóкопов-а (-пів-а)</i>
Ор.	<i>Пáлов-им</i>	<i>Ковалéв-им (-лів-им)</i>	<i>Прóкопов-им (-пів-им)</i>
М.	... <i>Пáлов-і (-у)</i>	... <i>Ковалéв-і (-у) (-лів-і, -у)</i>	... <i>Прóкопов-і (-у) (-пів-і, -у)</i>
Кл.	<i>Пáлов-е</i>	<i>Ковалéв-е (-лів-е)</i>	<i>Прóкопов-е (-пів-е)</i>

Н. *Кирчів*

Р. *Кирчев-а (-чів-а)*

Д. *Кирчев-у (-чів-у)*

Зн. *Кирчев-а (-чів-а)*

Ор. *Кирчев-им (-чів-им)*

М. ...*Кирчев-и (-у) (-чів-и, -у)*

Кл. *Кирчев-е (-чів-е)*

Множина

Н. *Пáлов-и*   *Ковалéв-и (-лів-и)*   *Прóкопов-и (-пів-и)*

Р. *Пáлов-их*   *Ковалéв-их (-лів-их)*   *Прóкопов-их (-пів-их)*

Д. *Пáлов-им*   *Ковалéв-им (-лів-им)*   *Прóкопов-им (-пів-им)*

Зн. *Пáлов-их*   *Ковалéв-их (-лів-их)*   *Прóкопов-их (-пів-их)*

Ор. *Пáлов-ими*   *Ковалéв-ими (-лів-ими)*   *Прóкопов-ими (-пів-ими)*

М. ...*Пáлов-их*   ...*Ковалéв-их (-лів-их)*   ...*Прóкопов-их (-пів-их)*

Кл. *Пáлов-и*   *Ковалéв-и (-лів-и)*   *Прóкопов-и (-пів-и)*

Н. *Кирчев-и (-чів-и)*

Р. *Кирчев-их (-чів-их)*

Д. *Кирчев-им (-чів-им)*

Зн. *Кирчев-их (-чів-их)*

Ор. *Кирчев-ими (-чів-ими)*

М. ...*Кирчев-их (-чів-их)*

Кл. *Кирчев-и (-чів-и)*

Одніна

Н.	<i>Гáшин</i>	<i>Романíшин</i>
Р.	<i>Гáшин-a</i>	<i>Романíшин-a</i>
Д.	<i>Гáшин-овi (-y)</i>	<i>Романíшин-овi (-y)</i>
Зн.	<i>Гáшин-a</i>	<i>Романíшин-a</i>
Ор.	<i>Гáшин-im</i>	<i>Романíшин-im</i>
М.	<i>...Гáшин-i (-y)</i>	<i>...Романíшин-i (-y)</i>
Кл.	<i>Гáшин-e</i>	<i>Романíшин-e</i>

Множина

Н.	<i>Гáшин-i</i>	<i>Романíшин-i</i>
Р.	<i>Гáшин-ix</i>	<i>Романíшин-ix</i>
Д.	<i>Гáшин-im</i>	<i>Романíшин-im</i>
Зн.	<i>Гáшин-ix</i>	<i>Романíшин-ix</i>
Ор.	<i>Гáшин-imi</i>	<i>Романíшин-imi</i>
М.	<i>...Гáшин-ix</i>	<i>...Романíшин-ix</i>
Кл.	<i>Гáшин-i</i>	<i>Романíшин-i</i>

Примітка 1. У відмінкових формах чеських, словацьких і польських прізвищ на -ек суфіксальний -e- зберігаємо: *Гáшек* — *Гáшека*, *Гáшековi...*, *Лóкетек* — *Лóкетека*, *Лóкетековi...*. Так само зберігаємо -e- при відмінюванні прізвищ з кінцевими -ер, -ел: *Пéтер* — *Пéтера...*, *Пáвел* — *Пáвела...*, але в іменах він випадає: *Пéтер* — *Пéтрап...*, *Пáвел* (*Пáвол*) — *Пáвла*. При відмінюванні прізвищ слов'янського походження на -еъ суфіксальний -e- випадає: *Кáролецъ* — *Кáрольця*, *Кáрольцевi...*, *Мáлецъ* — *Мáльця*, *Мáльцевi...*, *Морáвецъ* — *Морáвця*, *Морáвцевi...*, *Óравецъ* — *Óравця*, *Óравцевi...*

Примітка 2. Жіночі прізвища на приголосний та -o не відмінююємо: *Марiї Сéник*, *Надiї Балiй*, з *Лiною Костéнко*, без *Нiни Бáйко*. Аналогічні чоловічі прізвища відмінююємо

як відповідні іменники: *Василя Сеніка, Михаїлові Балієві, з Іваном Костенком, без Андрія Байка.*

Примітка 3. Від прізвищ прикметникового типу на зразок *Романішин* формую орудного відмінка відрізняється відмінювання прізвищ іменникового типу на зразок *Русин*: пор. *Романішиним*, але *Русином*.

Примітка 4. Про відмінювання неслов'янських прізвищ див. § 140.

§ 143. Відмінювання імен

Українські імена передаємо на письмі відповідно до вимови за загальними нормами українського правопису: *Богдан, Василь, Інокентій, Микола, Петро, Семен, Ярослав, Ганна, Інна, Надія, Оксана, Світлана* та ін.

1. Українські чоловічі та жіночі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на **-а, -я**, відмінююмо як відповідні іменники I відміни:

Одніна

Тверда група

	чол. р.	жін. р.
Н.	<i>Микол-а</i>	<i>Ганн-а</i>
Р.	<i>Микол-и</i>	<i>Ганн-и</i>
Д.	<i>Микол-і</i>	<i>Ганн-і</i>
Зн.	<i>Микол-у</i>	<i>Ганн-у</i>
Ор.	<i>Микол-ою</i>	<i>Ганн-ою</i>
М.	<i>Микол-і</i>	<i>Ганн-і</i>
Кл.	<i>Микол-о</i>	<i>Ганн-о</i>

М'яка група

	чол. р.		чол. р.	жін. р.
Н.	<i>Ілл-я</i>	<i>Соломі-я</i>	<i>Мóтр-я</i>	<i>Натáл-я</i>
Р.	<i>Ілл-і</i>	<i>Соломі-ї</i>	<i>Мóтр-і</i>	<i>Натáл-і</i>
Д.	<i>Ілл-і</i>	<i>Соломі-ї</i>	<i>Мóтр-і</i>	<i>Натáл-і</i>
Зн.	<i>Ілл-ю</i>	<i>Соломі-ю</i>	<i>Мóтр-ю</i>	<i>Натáл-ю</i>
Ор.	<i>Ілл-éю</i>	<i>Соломі-ею</i>	<i>Мóтр-ею</i>	<i>Натáл-ею</i>
М.	<i>Ілл-і</i>	<i>Соломі-ї</i>	<i>Мóтр-і</i>	<i>Натáл-і</i>
Кл.	<i>Ілл-е</i>	<i>Соломі-е</i>	<i>Мóтр-е</i>	<i>Натáл-ю</i>

Множина

Тверда група

	чол. р.	жін. р.
Н.	<i>Микól-и</i>	<i>Гáнн-и</i>
Р.	<i>Микól</i>	<i>Гáнн</i>
Д.	<i>Микól-ам</i>	<i>Гáнн-ам</i>
Зн.	<i>Микól</i>	<i>Гáнн</i>
Ор.	<i>Микól-ами</i>	<i>Гáнн-ами</i>
М.	<i>Микól-ах</i>	<i>Гáнн-ах</i>
Кл.	<i>Микól-и</i>	<i>Гáнн-и</i>

М'яка група

	чол. р.	жін. р.		
Н.	<i>Ілл-і</i>	<i>Соломі-ї</i>	<i>Мóтр-і</i>	<i>Натál-і</i>
Р.	<i>Ілл-ів</i>	<i>Соломій</i>	<i>Мотр</i>	<i>Наталь</i>
Д.	<i>Ілл-ям</i>	<i>Соломі-ям</i>	<i>Мóтр-ям</i>	<i>Натál-ям</i>
Зн.	<i>Ілл-ів</i>	<i>Соломій</i>	<i>Мотр</i>	<i>Наталь</i>
Ор.	<i>Ілл-ями</i>	<i>Соломі-ями</i>	<i>Мóтр-ями</i>	<i>Натál-ями</i>
М.	<i>Ілл-ях</i>	<i>Соломі-ях</i>	<i>Мóтр-ях</i>	<i>Натál-ях</i>
Кл.	<i>Ілл-і</i>	<i>Соломі-ї</i>	<i>Мóтр-і</i>	<i>Натál-і</i>

Примітка 1. Кінцеві приголосні основи **г**, **к**, **х** у жіночих іменах у давальному та місцевому відмінках однини перед закінченням змінюємо на **з**, **ц**, **с**: *Óльга* — *Óльзи*, *Палáжка* — *Палáжci*, *Солóха* — *Солóси*.

Примітка 2. У жіночих іменах на зразок *Одárка*, *Парáска* в родовому відмінку множини в кінці основи між приголосними з'являється звук **о**: *Одáрок*, *Парáсок*.

2. Українські чоловічі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний та **-о**, відмінюємо як відповідні іменники ІІ відміні:

Одніна

Тверда група

Н.	<i>Олéг</i>	<i>Антóн</i>	<i>Дмитр-ó</i>
Р.	<i>Олéг-a</i>	<i>Антóн-a</i>	<i>Дмитр-á</i>
Д.	<i>Олéг-овi (-y)</i>	<i>Антóн-овi (-y)</i>	<i>Дмитр-óвi (-y)</i>
Зн.	<i>Олéг-a</i>	<i>Антóн-a</i>	<i>Дмитр-á</i>
Ор.	<i>Олéг-ом</i>	<i>Антóн-ом</i>	<i>Дмитр-óм</i>
М.	<i>Олéг-овi (-y)</i>	<i>Антóн-овi (-y)</i>	<i>Дмитр-óвi (-y)</i>
Кл.	<i>Олéж-e (Олег-y)</i>	<i>Антóн-e</i>	<i>Дмíтр-e</i>

М'яка група

Мішана група

Н.	<i>Сергí-й</i>	<i>Ігор</i>	<i>Терéнь</i>	<i>Тимíш</i>
Р.	<i>Сергí-я</i>	<i>Ігор-я</i>	<i>Терéн-я</i>	<i>Тимош-i</i>
Д.	<i>Сергí-евi (-ю)</i>	<i>Ігор-евi (-ю)</i>	<i>Терéн-евi (-ю)</i>	<i>Тимош-á)</i>
Зн.	<i>Сергí-я</i>	<i>Ігор-я</i>	<i>Терéн-я</i>	<i>Тимош-евi (-y)</i>
Ор.	<i>Сергí-ем</i>	<i>Ігор-ем</i>	<i>Терéн-ем</i>	<i>i Тимош-éви (-y)</i>
М.	<i>Сергí-евi (-ю)</i>	<i>Ігор-евi (-ю)</i>	<i>Терéн-евi (-ю)</i>	<i>Тимош-а i</i>
Кл.	<i>Сергí-ю</i>	<i>Ігор-ю</i>	<i>Терéн-ю</i>	<i>Тимош-á</i>

Множина

Тверда група

Н.	<i>Олéг-и</i>	<i>Анто́н-и</i>	<i>Дмитр-и</i>
Р.	<i>Олéг-iв</i>	<i>Анто́н-iв</i>	<i>Дмитр-iв</i>
Д.	<i>Олéг-ам</i>	<i>Анто́н-ам</i>	<i>Дмитр-ам</i>
Зн.	<i>Олéг-iв</i>	<i>Анто́н-iв</i>	<i>Дмитр-iв</i>
Ор.	<i>Олéг-ами</i>	<i>Анто́н-ами</i>	<i>Дмитр-ами</i>
М.	<i>Олéг-ах</i>	<i>Анто́н-ах</i>	<i>Дмитр-ах</i>
Кл.	<i>Олéг-и</i>	<i>Анто́н-и</i>	<i>Дмитр-и</i>

М'яка група

Н.	<i>Сергí-ї</i>	<i>Ігор-ї</i>	<i>Терéн-ї</i>	<i>Тимош-ї</i>
Р.	<i>Сергí-їв</i>	<i>Ігор-їв</i>	<i>Терéн-їв</i>	<i>Тимош-їв</i>
Д.	<i>Сергí-ям</i>	<i>Ігор-ям</i>	<i>Терéн-ям</i>	<i>Тимош-ам</i>
Зн.	<i>Сергí-їв</i>	<i>Ігор-їв</i>	<i>Терéн-їв</i>	<i>Тимош-їв</i>
Ор.	<i>Сергí-ями</i>	<i>Ігор-ями</i>	<i>Терéн-ями</i>	<i>Тимош-ами</i>
М.	<i>Сергí-ях</i>	<i>Ігор-ях</i>	<i>Терéн-ях</i>	<i>Тимош-ах</i>
Кл.	<i>Сергí-ї</i>	<i>Ігор-ї</i>	<i>Терéн-ї</i>	<i>Тимош-ї</i>

Примітка 1. В іменах на зразок *Антін*, *Нéстір*, *Ничýнір*, *Прóкіп*, *Сýдір*, *Тимíш*, *Фéдір* і вживаємо в називному відмінку (в закритому складі), у непрямих відмінках — **о**: *Антона*, *Антонові* й т. д., *Нéстора*, *Нéсторові* й т. д., але *Авенір* — *Авеніра*, *Лаврін* — *Лавріна*, *Олефір* — *Олефіра*.

Примітка 2. Імена, що закінчуються в називному відмінку на **-р**, у родовому мають закінчення **-а**: *Вíктор* — *Вíктора*, *Макáр* — *Макáра*, *Світозár* — *Світозáра*, але імена з історично м'яким **р** мають закінчення **-я**: *Ігор* — *Ігоря*, *Лáзар* — *Лáзаря*.

Примітка 3. Ім'я *Лев* має паралельні відмінкові форми: *Лéва* й *Львá*, *Лéвові* й *Львóві* та ін., але в клічному відмінку тільки *Лéве*.

3. Українські жіночі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний, відмінююємо як відповідні іменники III відміни:

Одніна

Н.	<i>Любóв</i>	<i>Адéль</i>
Р.	<i>Любóв-i</i>	<i>Адéл-i</i>
Д.	<i>Любóв-i</i>	<i>Адéл-i</i>
Зн.	<i>Любóв</i>	<i>Адéль</i>
Ор.	<i>Любóв'-ю</i>	<i>Адéлл-ю</i>
М.	<i>...Любóв-i</i>	<i>...Адéл-i</i>
Кл.	<i>Любóв-e</i>	<i>Адéл-e</i>

Примітка. Форми множини від таких імен рідковживані.

Зразок відмінювання чоловічого імені та по батькові

- Н. Ярослав Васильович (Олексійович, Ігорьович)
Р. Ярослав-а Васильович-а (Олексійович-а, Ігорьович-а)
Д. Ярослав-ові (-у) Васильович-у (Олексійович-у, Ігорьович-у)
Зн. Ярослав-а Васильович-а (Олексійович-а, Ігорьович-а)
Ор. Ярослав-ом Васильович-ем (Олексійович-ем, Ігорьович-ем)
М. ...Ярослав-ові (-у, -и) Васильович-у (Олексійович-у, Ігорьович-у)
Кл. Ярослав-е Васильович-у (Олексійович-у, Ігорьович-у)

Зразок відмінювання жіночого імені та по батькові

- Н. Марі-я Василівн-а (Андріївн-а, Іллівн-а)
Р. Марі-ї Василівн-и (Андріївн-и, Іллівн-и)

Д. Марі-ї Василівн-і (Андріївн-і, Іллівн-і)

Зн. Марі-ю Василівн-у (Андріївн-у, Іллівн-у)

Ор. Марі-сю Василівн-ою (Андріївн-ою, Іллівн-ою)

М. ...Марі-ї Василівн-і (Андріївн-і, Іллівн-і)

Кл. Марі-е Василівн-о (Андріївн-о, Іллівн-о)

§ 144. Слов'янські прізвища та імена

Основні правила правопису прізвищ та імен інших слов'янських народів такі:

1. Білоруські та російські імена за традицією не транслітеруємо, а передаємо українськими відповідниками: *Артём, Микола, Олександр, Семен, Віра, Катерина, Світлана*; винятки тут становлять тільки узвичаєні імена деяких білоруських письменників та діячів культури — такі, як *Алесь Адамович, Пятрусь Бровка, Рыгор Бородулін* та ін.

Е, Є, є

2. Російську літеру е, польські іє, болгарську і сербську е, є після приголосних передаємо ліteroю е: *Александров, Бестужев, Вельгородський, Венгеров, Веселовський, Державін, Кузнецов, Лермонтов, Озеров, Петров, Степанов, Тургенев, Федін, Шмельов; Белич, Броневський, Веслав, Залеський, Мечислав, Міцкевич, Мічатек, Недич, Седлачек, Сенкевич, Сераковський, Ценкій, Чапек*.

3. Російську літеру е передаємо ліteroю є в таких позиціях:

1) на початку слів: *Євдокимов, Євтушевський, Єгор, Єланський, Єлизаров, Єрибов, Єфимов*;

2) у середині слів після голосного й при роздільній вимові після приголосного (після ь та апострофа): *Бердяев, Буераков, Вересаев, Гуляев, Достоевский, Исаенков; Алаб'ев, Афанасьев, Григорьев, Евгеньева, Зиновьев*;

3) після приголосних (за винятком шиплячих, р і ц, задньоязикових і гортанного г) у суфіксі -ев та в сполученні морфем -еев російських прізвищ: *Ломтев, Медведев, Мятлев; Алексеев, Веденеев, Гордеев, Матвеев, Менделеев; але: Муромцев, Нехорошев, Писарев, Подъячев, Усвятцев; Андреев, Аракчеев, Мацеев, Плещеев*, а також у болгарських: *Ботев, Друмев* та ін.;

4) коли російському е кореня відповідає в аналогічних українських коренях і (тобто на місці колишнього Ѽ): *Белінський, Звєрев, Лесків, Мєстечкін, Наседкін, Пешковський, Рєпін, Столетов, Твердохлебов*; до цього

переліку належить і прізвище *Наре́жний*, запозичене російською мовою з української, де нормативним є *Нарі́жний*.

Ё

4. Російську літеру ё передаємо:

1) сполученням літер **йо** на початку слова, у середині після голосних, а також після губних **б, п, в, м, ф**, коли ё позначає звукосполучення **й + о**: *Йолкін, Бугайо́в, Воробйо́ва, Окайо́мов, Соловойо́в*;

2) через **ъо** в середині слова після приголосних, коли ё позначає сполучення м'якого приголосного з **о**: *Алфъо́ров, Веръо́вкін, Дъо́рнов, Корольо́в, Новосьо́лов, Семъо́ркін, Тъо́ркін*. Але в прізвищах, утворених від спільніх для української та російської мов імен, пишемо **е**: *Артёмов, Семёнов, Фёдоров* і т. ін.;

3) через **о** під наголосом після **ч, щ**: *Грачо́в, Лихачо́в, Пугачо́в, Щипачо́в, Хрущо́в*.

5. Польське сполучення літер **іо** передаємо:

1) сполученням літер **йо** після **б, п, в, м, ф**: *Голембийо́вський, Мйодобе́вич, Пйотро́вський*;

2) через **ъо** після м'яких приголосних: *Аньо́лек, Генсьо́рський, Козъо́льєцький*.

И (І)

6. **И (І)** передаємо через **и** в прізвищах та іменах, належних до південнослов'янських мов, у яких немає розрізнення **и — і** (болгарська, сербська та ін.): *Велічков, Жи́еков, Христов; Бéлич, Караджич, Милéтич, Рáдич, Ягич, Симео́н, Мýлач, Филип*; але через **ї** після голосного: *Рáїч, Стóїч* та через **і** — на початку слова: *Іконóмов, Іліев, Івич, Ігнатóвич, Іво*.

У польських, чеських і словацьких прізвищах та іменах **і** передаємо:

1) через **і** на початку слова та після приголосного: *Івашкéвич, Зволінський, Лінда, Міцкéвич, Ілона; Єдлічка, Мічатек*;

2) через **и** після шиплячих **і ц** та в суфіксах **-ик, -ицьк-, -ич (-евич, -ович)**: *Бжозóвич, Козíцький, Конéрник, Сенкéвич, Шымчак; Гáвлик, Жи́жка, Міклóшич, Фúчик*, а також у прикметникових суфіксах (див. п. 9), але в кінці слова — через **і**: *Єжі, Єнсі, Іржі*.

7. Російську літеру **и** передаємо:

1) літерою **і** на початку слова та після приголосних (крім шиплячих **і ц**): *Ігнáтов, Іса́ев; Багáров, Гагáрин, Мічурін, Пушкін, Дубінін, Малінін*;

2) літерою **ї** після голосного **й** за роздільної вимови після приголосних (після **ъ** та апострофа): *Воїнов, Гур'їн, Измаїлов, Ільїн*;

3) літерою **и**:

а) після дж, ж, ч, щ і ц перед приголосним: *Гáришин*, *Гúцин*, *Дорóжин*, *Лúчин*, *Цеçýлін*, *Чýчиков*, *Шýшикін*, *Щиглóв*; це стосується й прізвищ інших народів: *Абашýдзе*, *Вашиngтóн*, *Джигарханýн*, *Жильерón*, *Тажибáев*, *Цицерón*, *Чиковáni* тощо; також *Чингісхáн*; але перед голосним пишемо і: *Жiонó*, *Тициán*, *Цiолкóвський*;

б) у прізвищах, утворених від імен і загальних назв, спільніх для української, російської та інших слов'янських мов: *Борýсов*, *Ботвýнник*, *Вавилóвський*, *Виногráдов*, *Гlýнка*, *Данилов*, *Малýнін*, *Казимíрський*, *Кантемíр*, *Кирилов*, *Кисельóв*, *Мирóнов*, *Митрофáнов*, *Мýшикін*, *Никифоров*, *Одинцóв*, *Пивовáров*, *Пилáев*, *Пýсарев*, *Смирнóв*, *Тимофéев*, *Титóв*, *Тихомýров*; але: *Нíкітін*, *Нíколáев* тощо, твірними для яких є імена, відмінні від українських;

в) у префіксі *при-*: *Прибýлкін*, *Привáлов*, *Прийшvіn*;

г) у суфіксах -ик-, -ич-, -иц-, -ищ-: *Бéликов*, *Гóлик*, *Котéльников*, *Кру́тиков*, *Нóвиков*; *Гníдич*, *Кулýнич*, *Станюкóвич*; *Голýчин*, *Палýчин*, *Солженичíн*; *Радýщев*, *Татýщев*.

Ы

8. Російську й білоруську літеру ы (польську, чеську, словацьку у) передаємо літерою и: *Крутýх*, *Малýчин*, *Рибакóв*, *Скорýна*, *Циганкóв*, *Чернишóв*; *Виспýнський*, *Пташýнський*; *Масárik*.

А, Е

9. Польські носові ą, ę передаємо:

- 1) сполученнями літер ом, ем перед губними приголосними: *Домбрóвський*, *Зарéмба*, *Кéмпа*;
- 2) сполученнями літер он, ен перед іншими приголосними: *Зайónчек*, *Пáйонк*, *Пйóнтек*, *Свъóнтек*; *Венгжинóвич*, *Єнджихóвський*, *Свенцýцкий*.

Прізвища з прикметниковими суфіксами й закінченнями

10. Суфікси слов'янських прізвищ -ск(ий), -цк(ий), -ск(i), -цк(i), -sk(i), -ck(i), -dzk(i), -sk(ý), -ck(ý) передаємо відповідно через -ськ(ий), -цък(ий), -дзък(ий): *Бронéвський*, *Даргомíжський*, *Маякóвський*, *Мýсorgський*, *Острóвський*; *Гомулýцкий*, *Городéцький*; *Грудзъкий*, *Завáдзъкий*; так само з ь пишемо російські прізвища на -ск(oй), -цк(oй): *Луговський* (*Луговськá*), *Трубецький* (*Трубецькá*).

11. Прикметникові закінчення російських прізвищ передаємо так: -ый через -ий; -ий після твердого приголосного — через -ий, після м'якого приголосного — через -iй; -ая, -яя — через -а, -я: *Бéлий*, *Острóвський*,

Кráйnіj; Béla, Ostróvsc̄ka, Krájnyj. Закінчення -ой передаємо через -ий: *Донський, Крутýй, Луговський, Полевýй, Соловйóв-Сéдýй, Bosýj, Трубецький*, але *Толстýй (Tolstá)*.

Прикметникові закінчення білоруських прізвищ -ы, чеських та словацьких -у, польських -у, болгарських, македонських і сербських -и, хорватських -и передаємо через —ий: *Бáлий, Гáртний, Нéврлий, Нóвотний, Пáлацький, Смирнéнський, Конéський, Кукúлевич-Сакýнський*, але *Гуляшики* (невідмінюване).

М'якість польських приголосних í, š, č (dž) у прізвищах перед суфіксами -ськ(ий), -цьк(ий) і м'якими приголосними не позначаємо м'яким знаком, хоч в українській вимові в цих позиціях и, с, ц (дз) пом'якшуються: *Виспáнський, Яблóнський; Свáдек, Цвíк*. В усіх інших випадках м'якість попередніх приголосних передаємо літерами і, ю, я та ь (у кінці слова): *Дзíсь, Дзорáвець, Сяткóвський*.

Апостроф

12. Апостроф пишемо після губних, задньоязикових і р перед я, ю, е, ї: *Аляб'єв, Aréf'єв, Водоп'янов, Григор'єв, Захár'їн, Lub'янцев, Luk'яннов, Пом'ялóвський, Прокóф'єв, Рум'янцев, Юр'єв, В'южин*; перед йо апостроф не пишемо: *Воробйóв, Соловйóв*.

Примітка. Коли я, ю означають сполучення пом'якшеного приголосного з а, у, то апостроф перед ними не пишемо: *Бядуля, Пясецький, Рюмін*.

М'який знак (ъ)

13. М'який знак (ъ) пишемо в прізвищах після літер на позначення м'яких приголосних:

- 1) у прізвищах після м'яких приголосних д, т, з, с, ц, л, н:
  - а) при роздільній вимові перед я, ю, е, ї: *Дъяконов, Панкрáтьев, Третьякóв, Полóзьев, Салáсьев, Фатьянов, Ільюшин, Анáньин*;
  - б) перед приголосними: *Вόльнов, Коньков*;
  - в) у кінці слова: *Лось, Сóболъ*.

Примітка. Коли я, ю означають сполучення м'якого приголосного з а, у, то перед ними ь не пишемо: *Дáгилев, Зáбрев, Ляпунóв, Цявлóвський, Тюмéнев*;

- 2) у прізвищах із суфіксом -ець: *Глúховець, Скитáлець*.

Примітка 1. М'якість польських приголосних n, s, c, dz позначаємо в українській мові літерою ь лише в кінці слова: *Куроń, Дзíсь, Щирлíць, Нéдзведzь*, але *Урбáнчик, Куснéвич, Свáдек, Свідзíнський*.

Примітка 2. На м'якість приголосного **ц** у кінці основи слов'янських прізвищ I відміни вказує закінчення **-я** (*Кусту́рица*, а не *Кусту́рица*). У неслов'янських прізвищах кінцеве **ц** тверде: *Кла́узевіц*, *Ліфшиц*, *Мбріц*.

§ 145. Неслов'янські прізвища та імена

Про правопис неслов'янських прізвищ та імен див. III розділ «Правопис слів іншомовного походження» (§ 121—140).

СКЛАДНІ І СКЛАДЕНІ ОСОБОВІ ІМЕНА ТА ПРІЗВИЩА Й ПОХІДНІ ВІД НИХ ПРИКМЕТНИКИ

§ 146. Імена та прізвища (прізвиська)

Імена та прізвища (також прізвиська) людей, що складаються з двох чи трьох компонентів або до складу яких входять прийменники, частки, артиклі тощо, пишемо окремо, разом і з дефісом.

1. Окремо пишемо:

1) прізвиська й псевдоніми (українські та перекладені іншомовні), що складаються з імені та прикметника, узгодженого з ним чи з наступним іменником: *Івáн Волóве Око*, *Єлéна Прекrásna*, *Ríчард Лéвове Сérце*, *Степáн Тýгряча Смерть*, *Слугá з Добróмиля*; до цього переліку належать і власні назви американських індіанців: *Малéнький Вовк*, *Тупýй Нíж* і т. ін.;

2) псевдоніми, що побудовані як поєднання імені та прізвища: *Джек Лóndon*, *Жорж Санd*, *Лéся Українка*, *Мáркó Вовчóк*, *Панáс Мýрний*;

3) повні давньоримські особові назви, у яких перше слово означає особове ім'я, друге — родове ім'я, третє — прізвище: *Гай Юлiй Цéзар*, *Марк Пóрciй Катóн*;

4) артиклі, прийменники та інші службові слова (**ван**, **да**, **де**, **ді**, **дю**, **дер**, **ед**, **ель**, **ла**, **ле**, **фон** і т. ін.) в питомих (неофіційних) та іншомовних особових назвах: *Людвíг ван Бетхóвен*, *да Вíнчí*, *де ла Куéва*, *di Віttório*, *дю Гар*, *Нур ед Дін*, *ле Шапелье́*, *фон дер Гольц*.

Примітка 1. Скорочену частку **д** та ірландську частку **о** пишемо з власними іменами через апостроф: *Д'Аламбér*, *д'Артанья́н*, *д'Обіньé*; *O'Кéйci*, *O'Кónнор* (але *O. Гéнri* — псевдонім письменника); частки **Мак-**, **Сан-**, **Сен-**, які передують прізвищам і водночас становлять їхню невід'ємну частину, пишемо з дефісом: *Мак-Магóн*, *Мак-Клóр*, *Сан-Мартíн*, *Сен-Сімóн*.

Примітка 2. У ряді випадків частки пишемо разом із прізвищами, бо в такій формі засвоїла їх українська мова: *Декандóль*, *Делíль*, *Дерібáс*, *Лагáрп*, *Ламетрí*, *Лафонтéн*, *Лесáж*, *Фонвíзін*;

5) слово **дон** («пан») перед особовим ім'ям як форма ввічливого звертання: *дон Базіліо, дон Педро, дон Хосе*. У власних назвах відомих літературних геройів це слово пишемо з великої літери: *Дон Жуан, Дон Кіхот*.

Примітка. У загальному значенні слово *донжуан* пишемо разом із малої літери;

6) складники китайських, корейських, в'єтнамських, м'янмських, індонезійських особових назв: *Ван Мен, Пак Чівон, Хо Ші Мін, Нгуен Конг Хоан, У Ну Мунг*.

Примітка. У складених китайських, корейських, в'єтнамських, м'янмських, індонезійських особових назвах відмінюємо лише останню частину, яка закінчується на приголосні: *Кім Ир Сен — Кім Ир Сена..., Хо Ші Мін — Хо Ші Міна..., Ден Сяопін — Ден Сяопіна...*, але *Го Можсó, Чан Кайши* й т. ін. (незмінювані).

2. Разом пишемо:

1) українські прізвища, що складаються з дієслова в наказовій формі та іменника: *Горицвіт, Непійвода, Убийвóвк*;

2) українські прізвища, що виникли на основі словосполучень, до складу яких входять як повнозначні, так і службові слова: *Добрийвéчір, Нетудихáта, Панібульдáска*;

3) українські прізвища, утворені з прикметника та іменника за допомогою сполучного звука: *Довгопól, Кривонíс, Скорохóд*;

4) слов'янські особові імена, утворені від двох основ: *Владислáв, Володýмир, Мечислáв, Яропólk*;

5) складні китайські імена, які завжди стоять після прізвища: *Го Можсó, Ден Сяопін, Гáо Юаньмíнь, Сунь Ятсéн*.

Примітка. Якщо китайське ім'я становить одне слово, то обидві частини особової назви (прізвище та ім'я) пишемо окремо: *Дін Лінь, Лу Сінь, Цюй Юань, Чан Кайши*.

3. З дефісом пишемо:

1) складні особові імена: *Василь-Костянтýн, Жан-Жáк, Зинóвій-Богдан, Марія-Антуанéтта, Фріdrіх-Вільгельм*;

2) складні прізвища: *Альтамíра-i-Кревéa, Гулáк-Артемóвський, Жоліó-Кюрí, Квітка-Основ'яненко, Нечуй-Левицкий, Нóвиков-Прибóй, Рýмський-Кóрсаков, Сент-Бéв*;

3) імена з кваліфікаційними прикладками: *Iván-царéнко, Kýrik-музичóк*. Але якщо прикладка розгорнута, то між нею та іменем ставимо тире: *Iván — музичий син, рідше — кома: Iván, селянський син*;

4) арабські, перські, тюркські імена з компонентами, що вказують на родинні стосунки, соціальне становище і т. ін.: *Гасан-оглý, Мамед-задé, Фікret-кизý, Мехмед-бéй, Kemal-pašá, Mírza-хáн*, (але за традицією *Чингісхáн*). Арабське **Ібн** пишемо окремо: *Ібн Рýсте, Ібн Сíна, Ібн Фадлáн*.

Примітка: прізвища, до складу яких входять ці компоненти, звичайно пишемо разом: *Багірзадé, Турсунзадé, Кероглý*;

5) вірменські прізвища з початковим компонентом **Тер-**, наприклад: *Тер-Казарян, Тер-Ованесян, Тер-Петросян*.

4. Складні прізвища у формі одного слова відмінююмо за відповідними типами відмін іменників чи прикметників: *Сивокінь — Сивокóня, Сивокóневі (Сивокónю)...; Підкуймúха — Підкуймúхи, Підкуймúсі...*; *Перекотипóле — Перекотипóля, Перекотипóлю...*; *Білоцерківський — Білоцерківського, Білоцерківському...* У складних прізвищах, компоненти яких пишемо з дефісом, відмінююмо за відповідними типами відмін іменників чи прикметників обидва змінювані компоненти: *Квітка-Основ'яненко — Квітки-Основ'яненка, Квітці-Основ'яненкові (Квітці-Основ'яненку)...*; *Нечуй-Левицкий — Нечуй-Левицького, Нечуєві-Левицькому (Нечую-Левицькому)...*, але *Кос-Анатольський — Кос-Анатольського, Кос-Анатольському..., Драй-Хмáра — Драй-Хмáри, Драй-Хмáрі...*

5. Складені прізвища, псевдоніми або прізвиська з компонентами в називному відмінку відмінююмо в усіх частинах за зразками відмінювання відповідних іменників або прикметників: *Ríчард Лéвове Сéрце — Ríчарда Лéвового Сéрця, Ríчардові (Ríчарду) Лéвовому Сéрцю...*; *Степáн Тýгряча Смерть — Степáна Тýгрячої Смérті, Степáнові (Степáну) Тýгрячий Смérті...*, але *Слугá з Добрóміля — Слугý з Добрóміля, Слuzí з Добрóміля...*

§ 147. Похідні прикметники

1. Прикметники від складних особових імен, які пишемо з дефісом, зберігають це написання: *Жан-Жáк — жан-жáківський*.

2. Прикметники від китайських, корейських, в'єтнамських та індонезійських особових назв пишемо разом: *Máo Цзедун — маоцзедунівський, Kím Ir Сéн — кімірсéнівський*.

3. Прикметники від прізвищ на зразок *ван Бетхóвен, фон Біスマрк* утворюються тільки від іменника: *бетхóвенський, біスマрківський*. Якщо прикметник утворено від прізвища з прийменником, часткою, артиклем тощо, то його пишемо разом: *де Голль — детблівський, Нур ед Дін — нуреддінівський*. Прикметники від прізвищ на зразок *Д'Арамбér* зберігають апостроф після частки: *д'аламбérівський*.

4. Не утворюємо прикметники:

1) від складних прізвищ, прізвиськ і псевдонімів на зразок *Гулák-Aртемóвський, Márkó Вовчóк, Ríчард Лéвове Сéрце*.

Примітка. Прикметник, утворений від імені та прізвища, пишемо з дефісом: *Вáльтер Скомт* — *вáльтер-скóттівський*, *Жуль Верн* — *жуль-вéрнівський*, *Марк Твен* — *марк-твéнівський*;

2) від тюркських, вірменських, арабських та ін. особових назв на зразок *Кероглý*, *Осмáн-пашá* тощо;

3) від невідмінзованих іншомовних прізвищ на зразок *di Вітторіо*, *Ламетрі*, *Д'Обіньє*.

ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ

§ 148. Українські географічні назви

Українські географічні назви на письмі передаємо відповідно до вимови за нормами українського правопису: *Верхньодніпрóвськ*, *Вінниця*, *Гребінка*, *Донéцьк*, *Дубно*, *Житóмир*, *Запоріжжя*, *Кам'янéць-Подíльський*, *Київ*, *Козáтин*, *Кременчúк*, *Кривий Ріг*, *Львів*, *Миколáїв*, *Нóвгород-Сіверський*, *Одéса*, *Охтирка*, *Рівне*, *Трипілля*, *Хárків*, *Чернівці*, *Чернігів*, *Шепетівка*, *Ямпіль*; *Деснá*, *Дніпрó*, *Дністér*, *Зáхідний Буг*, *Ірпíнь*, *Прайп'ять*, *Рось*, *Стохіd*, *Сян*, *Тéтерів*, *Тýса*, *Трубіж*.

Примітка. У назвах українських населених пунктів треба розрізняти *-поль* у словах грецького походження (грецьке *πόλις* «місто»): *Маріуполь*, *Мелітополь*, *Нікополь*, *Севастóполь*, *Сімферóполь* — і *-піль* (з українського «поле»): *Бориспіль*, *Крижопіль*, *Ольгопіль*, *Тернопіль* та ін.

§ 149. Географічні назви інших країн

Географічні назви інших країн передаємо в українській мові відповідно до вимог практичної транскрипції.

Е, є , іе, ё, э, и

1. Літери слов'янських алфавітів е, є та сполучку іе передаємо через е: *Бéздна*, *Воронеж*, *Зáгреб*, *Зеленодольськ*, *Новé Мéсто*, *Опóле*, *Ветлúга*, *Лéна*, *Пéнза*, *Щéцин*.

Але в деяких позиціях літеру е слов'янських мов із кириличним алфавітом передаємо через є:

1) на початку слова, після голосного й при роздільній вимові після приголосного: *Єйськ*, *Єлéць*, *Єнісéй*, *Єгóр'євськ*, *Колгúев*, *Скóп'e*;

2) після приголосних (крім шиплячих, р і щ) у суфіксі *-ев* та в сполученні цього суфікса з антропонімним *-ей* (-еев) російських назв,

похідних переважно від прізвищ: *мόре Лáптєвих, Лéжнєво, Матвéєва затóка*, але *Плещéево, Ржев, мис Рум'янцева*;

3) коли російському є відповідає в аналогічних українських основах і: *Бéжецьк, Белгород, Бело́во, Белорéцьк, Благовéщенськ, Железновóдськ, Орéхово-Зúево*.

Але в географічних назвах, що мають у російській мові форму, спільну з відповідною українською, таке є передаємо через і: *Бíла, оз. Бíле, Вítка, Лісна, Негорíле, Піщáне, мис Сíрий* та ін. Це стосується й польського іа: *Бíла Підля́ська, Бíлостóк* тощо.

Білоруське є передаємо через і (у назвах, засвоєних українською мовою) або через е: *Біловéзька Пúща, Білорúсь, але Рéчиця*.

Примітка. Польське, чеське й словацьке закінчення -е, що наявне в географічних назвах із суфіксами -иц-, -іщ-, -иц- (лат. -e-, -ic-) і виражає значення множини, в українській мові передаємо закінченням -і з відповідним граматичним значенням: *Кéльci, Кóшици, Лíдици, Пáрдубици*. Ці географічні назви відмінюємо: *Кóшици — Кóшиць, Кóшициам...* Назви на зразок *Закопáне* мають форму прикметника середнього роду (однина) й, отже, їх відмінюємо за зразком: *Закопáне, Закопáного, Закопáному* і т. ін.

2. Російську літеру ё передаємо:

1) через ю на початку та в середині слова, коли воно означає звукосполучення й + о: *Йóлкино, Соловойóво*;

2) через ъо в середині слова, коли воно означає сполучення м'якого приголосного з о: *мис Дежньюóва*, р. *Олењьóк*, але в назвах, утворених від спільніх для української та російської мов слів, пишемо е: р. *Берéзова, Орéл, Семéново*.

3) через о під наголосом після ч, щ: *Рогачово, Щóкіно*.

3. Російську літеру э передаємо через е: *Ельбрúс, Ельтóн, Елістá*.

4. Літеру и передаємо:

1) через і:

а) на початку географічних назв: *Ігárка, Іркутськ, оз. Ільме́нь, Індигíрка, Іртиш*;

б) у кінці незмінюваних назв або слів у формі множини: *Бронници, Жигулí, Митищи*;

в) усередині слова після приголосного — перед голосним, приголосним й або іншими приголосними (крім випадків, передбачених нижче): *Челябінськ, Двіна, Кінешма, оз. Селігер, Бородіно, Ріска*.

2) через ї після голосного й при роздільній вимові після приголосного: *Троїцьк, Ана́ньїно, Мár'їно*.

Примітка. У географічних назвах, утворених від загальних назв та імен, спільних за походженням для української та російської мов, звичайно пишемо и в суфіксах **-ин-**, **-инськ-**: *Березина*, *Гусіне Озеро*, *Дудинка*, *Жабинка*, *Картінськ*, *Крутинське*, *Правдинськ* (докладніше про правопис и див. нижче);

3) через и:

а) після ж, ч, щ і ц перед приголосним: *Жигалово*, *Жиздра*, *Ачинськ*, *Нальчик*, *Єгоршино*, *Ішим*, *Камішин*, *Тушино*, *Цигрі*, *Цимлянськ* та ін.;

б) у географічних назвах, утворених від імен, спільних для української та інших слов'янських мов, які в українській мові пишемо з и: *Гаврілово*, *Данілов*, *Дмитров*, *Михайлівське*, але *Ніколаєвськ-на-Амурі* та ін. (тобто від імен, що в українській мові мають форму, виразно відмінну від форми цього ж імені, вживаної в інших мовах);

в) у коренях спільних для української та російської мов географічних назв, якщо ці корені пишемо з и: *Виноградово*, *Кисловодськ*, *Клин*, *Крічев*, *Курільські острови*, *Ліпецьк*, *Лихославль*, *Тихорецьк*;

г) у складних географічних назвах, де и виконує функцію сполучного звука: *Владивостóк*, *П'ятигорськ*, *Семипалáтинськ*;

і) у префіксі **при-**: *Приволжся*, *Примор'я*, *Прикумськ*;

д) у суфіксах **-ик-**, **-ич-**, **-иц-**, **-иш-**: *Зимовники*, *Тупíк*; *Боровичі*, *Котельнич*, *Осиповичі*, *Углич*; *Бронниці*, *Гливиці*, оз. *Колвицьке*, *Луховиці*; *Митиці*, *Ртищево*;

е) у закінченнях географічних назв, уживаних у формі множини, якщо в російській мові тверда основа: *Березники*, *Валуйки*, *Горки*.

Ы, Ў

5. Літеру **ы** (в латиноалфавітних мовах **у**) передаємо через и: *Вікса*, *Вітегра*, *Іртиш*, *Сізрань*, *Сиктивкар*, *Чебоксари*, *Шахти*.

Ӑ, Ӗ

6. Польські носові **ą**, **ę** передаємо, як і в прізвищах, (див. § 144, п. 9) сполученнями літер **ом**, **ем** перед губними приголосними: *Домброва*, *Дембіця*; перед іншими приголосними — сполученнями літер **он**, **ен**: *Конт*, *Ченстохова*.

§ 150. Географічні назви з прикметниковими закінченнями

1.

1) прикметниківі закінчення слов'янських географічних назв передаємо так само, як у прізвищах, але у формі всіх трьох граматичних родів та одинини й множини: у чоловічому роді — через **-ий** після твердого приголосного, через **-ій** — після м'якого приголосного; у жіночому роді — через **-а**, **-я**; у середньому роді — через **-е**, **-о**, **-е**; у множині — через **-і**:

Становий (хребет); *Великий Устюг*, *Новий Сад*, *Олений* (острів); *Лиха* (річка), *Ніжня Тунгуска*, *Банська Бистриця*, *Зелена Гура*; *Благодарне*, *Бологе* (рос. *Бологое*), *Велико-Тирново*, *Покровське*; *Карлові Варі*.

Примітка. Російські географічні назви, похідні від прізвищ на **-ой** без суфіксів **-ск-, -цк-**, зберігають закінчення **-ое**: *Толстое*;

2) слов'янські назви з кінцевими **-ово**, **-ево** та **-ино** передаємо через **-ово**, **-ево** та **-іно** (-їно), після шиплячих — **-ино** зі збереженням закінчення **-о** (на відміну від аналогічних українських назв на **-е**): *Внуково*, *Габрово*, *Косово*, *Орехово-Зуево*, *Сараево*; *Бородінó*, *Мáр'їно*, *Пущино*; *Єгоршино*, *Рощино*. Закінчення **-о** зберігається і в назвах на зразок *Радомсько*, що за походженням є відносними прикметниками, які в сучасній українській мові, на відміну від попередніх географічних назв, не відмінюють;

3) польське **ó**, наявне в суфіксі **-ów** у польських географічних назвах, передаємо через **-у** або за традицією через **-і**: *Жирардув*, *Жешув*, *Томашув-Мазовецький* і т. ін., але традиційно: *Грубешів*, *Краків* та ін. Літеру **-o** в суфіксі **-óv** у чеських і словацьких назвах передаємо через **-o**, але в назвах змішаних поселень з етнічними словаками та українцями за традицією — через **-i**: *Крнов*, *Орлов*, *Простейов*, *Приеров*, але *Бардіїв*, *Воронів*, *Пряшів*.

§ 151. Апостроф, м'який знак

1. Апостроф, м'який знак у слов'янських географічних назвах ставимо в тих самих випадках, що й у прізвищах (див. § 144), а в назвах неслов'янського походження на території слов'янських країн, крім того, — після деяких інших приголосних: *Скóп'e*, *Ак'ýр*, *Амудар'я*; перед **йо** апостроф не пишемо: *Муравйóво*.

Примітка. Коли **я**, **ю** означають сполучення м'якого приголосного з **а**, **у**, то апостроф перед ними не пишемо: *Вáзьма*, *Вáтка*, *Кáхта*, *Крюково*, *Рязáнь*, *Хárма*.

2.

1) твердий кінцевий приголосний основи ц пом'якшуємо в усіх слов'янських географічних назвах, зокрема в суфіксах **-ець**, **-аць**, **-иц(я)**: *Олонець*, *Повенéць*, *Череповéць*, *Крагуеваць*, *Столаць*; *Дембіця*, *Ломниця*, *Речиця*, *Оломоуць*.

2) суфікси географічних назв **-ск**, **-цк** передаємо відповідно українськими суфіксами **-ськ**, **-цк**: *Брянськ*, *Гданськ*, *Курськ*; *Кузнéцьк*, *Тройцьк*.

Географічні назви, не вживані без номенклатурних слів, перекладаємо: *Аравийське море*, *мис Доброї Надії*, *Перська затока*, *Північний Льодовитий океан*.

Звичайно перекладаємо і прикметники на означення розмірів, взаємного розміщення та сторін світу в складі географічних назв: *Великий каньйон, Нижній Новгород, Південна Америка, Північний полюс*.

§ 152. Відмінювання географічних назв

1. Українські, а також іншомовні географічні назви з іменниками закінченнями відмінююємо переважно як звичайні іменники I, II, III відмін:

I відміна: *Африка — Африки, в Африці; Волга — Волги, на Волзі; Лохвиця — Лохвиці, Лохвицею, у Лохвиці; Махачкалá — Махачкалý, у Махачкалí; Москвá — Москвý, Москвою, у Москві; Одéса — Одéси, в Одéсі; Ольвія — Ольвії, Ольвією, в Ольвії; Полтáва — Полтáви, у Полтáві; Пráга — Пráги, у Пráзі; Рéчиця — Рéчици, у Рéчиці; Шепетíвка — Шепетíвки, у Шепетíвці.*

II відміна: *Буг — Бúгу, Бúгом, на Бúзі (й по Бúгу); Владивостóк — Владивостóка, Владивостóком, у Владивостóці (у Владивостóку); Гáйсин — Гáйсина, Гáйсином, у Гáйсині; Дúбно — Дúбна, Дúбном, у Дúбні; Кíїв — Кíєва, Кíєвом, у Кíєві; Лугáнськ — Лугáнська, Лугáнськом, у Лугáнську; Львів — Львóва, Львóвом, у Львóві; Орéл — Орлá, Орлóм, в Орлí; Псков — Пскóва, Пскóвом, у Пскóві; Свítязь — Свítязю, Свítязем, на Свítязі; Тернóпіль — Тернóполя, Тернóполем, у Тернóполі; Теруéль — Теруéля, Теруéлем, у Теруéлі; Токмák — Токмакá, Токмакóм, у Токмацí (у Токмакú); Ужгород — Ужгорода, Ужгородом, в Ужгороді.*

III відміна: *Бретáнь — Бретáні, Бретáнню, у Бретáні; Керч — Кéрчі, Кéрчю, у Кéрчі; Об — Обí, Об'ю, на Обі; Свíр — Свíрі, Свíр'ю, на Свíрі; Сíзрань — Сíзрані, Сíзранню, у Сíзрані.*

2. Географічні назви, що мають форму множини, відмінююємо як відповідні загальні іменники: *Березникý — Березників, Березникам, у Березниках; Горки — Горок, Горкам, у Горках; Єсенчуку́ — Єсенчуку́в, Єсенчуку́м, у Єсенчуку́ах; Жигулí — Жигулíв, Жигулáм, у Жигулáх; Ков'яги — Ков'яг, Ков'ягам, у Ков'ягах; Лубнý — Лубéн, Лубnám, у Лубnáх; Плýски — Плýсок, Плýскам, у Плýсках; Прилúки — Прилúк, Прилúкам, у Прилúках; Ромní — Ромéн, Ромnám, у Ромnáх; Салónики — Салónік, Салónікам, у Салónіках; Філіппíни — Філіппíн, Філіппíнам, у (на) Філіппíнах; Чебоксáри — Чебоксár, Чебоксáрам, у Чебоксáрах; Чернівцí — Чернівцíв, Чернівцýм, у Чернівцýах.*

3. Географічні назви з прикметниковими закінченнями відмінююємо як звичайні прикметники: *Боровé — Боровоого, Боровому, у Боровому;*

Жукóвський — Жукóвського, Жукóвському, у Жукóвському; Лозовá — Лозовóї, Лозовíй, у Лозовíй; Рівne — Рівного, Рівному, у Рівному; Чусовá — Чусової, Чусовíй, у Чусовíй.

Примітка. Від відприкметникових українських назв населених пунктів з кінцевим **-e** на зразок *Свáтове, Синéльникове, Гаркушине, Рівne*, що відмінюються за зразком прикметників у формі середнього роду, слід відрізняти подібні за оформленням назви з кінцевим **-o** (рідковживані в українській мові, але поширені в інших слов'янських мовах) на зразок *Бородіно, Кóсово, Сарáево, Шеремéтьєво, Гнéзно, Молодéчно*, що відмінюються як іменники середнього роду II відміни (див. у п. 1 *Дубно*).

4. Географічні назви, що складаються з прикметника та іменника чи, навпаки, іменника та прикметника, відмінюємо в обох частинах:

1) *Гóла Прýстань — Гóлої Прýстані ...; Кривý Рíг — Кривóго Рóгу...; Велíкі Лúки — Велíких Лук...; Єлисéйські Поля — Єлисéйських Полíв...; Мінерáльні Вóди — Мінерáльних Вод...*

2) *Кам'янéць-Подíльський — Кам'янця-Подíльського, Кам'янéєв-Подíльському...; Нóвгород-Сíверський — Нóвгорода-Сíверського, Нóвгороду-Сíверському...; Новогráд-Волíнський — Новогráда-Волíнського, Новогráдові-Волíнському...; Ráva-Рýська — Ráви-Рýської, Rávi-Рýській...; Аскáнія-Нóва — Аскáнії-Нóвої, Аскáнії-Нóвій...*

5. Географічні назви, що складаються з двох іменників або іменника та присвійного прикметника, відмінюємо лише в другій частині: *Бáден-Бáден — Бáден-Бáдена, у Бáден-Бáдені; Орéхово-Зýево — Орéхово-Зýєва, в Орéхово-Зýєві; Івáно-Франкíвськ — Івáно-Франкíвська, в Івáно-Франкíвську, Михáйло-Коцюбíнське — Михáйло-Коцюбíнського, у Михáйло-Коцюбíнському, але Кóнча-Зáспа — Кóнчи-Зáспи, у Кóнчи-Зáспі; Пýща-Водíця — Пýщи-Водíці, у Пýщи-Водíці.*

6. Географічні назви, що складаються з двох іменників та прийменника між ними, відмінюємо в першій частині: *Ростóв-на-Донú — Ростóва-на-Донú, у Ростóві-на-Донú...; Фráнкфурт-на-Мáйні — Фráнкфурта-на-Мáйні, у Фráнкфурті-на-Мáйні...*

§ 153. Правопис прикметникових форм від географічних назв і від назв народів

Суфікси **-ИНСЬК(ИЙ), -ІНСЬК(ИЙ)**

1. У суфіксах **-ИНСЬК(ИЙ), -ІНСЬК(ИЙ)** прикметників, утворених від географічних назв і від назв народів, що мають у своїй основі суфікси **-ин**, **-ін**, **-ИНСЬК**, **-ІНСЬК**, зберігаємо той самий голосний (**и** або **і**), що й в основній

назві: *Камішин* — камішинський, *Ніжин* — ніжинський, *Тульчин* — тульчинський, *Тушино* — тушинський, *Цюрупинськ* — цюрупинський, *Чигирий* — чигирийський; *Болдіно* — болдинський, *Філіппіни* — філіппінський; *Грузія* — грузин — грузинський; *осетин* — осетинський.

У прикметниках, утворених від географічних назв, що не мають суфіксів **-ин-**, **-ін-**, пишемо завжди **и**: *Аляска* — аляскинський, *Баку* — бакінський, *Кабардá* — кабардинський, *Карагандá* — карагандінський, *Поті* — потинський, *Сочі* — сочинський, *Читá* — читинський, *Шахти* — шахтинський, але *Амудар'я* — амудар'їнський.

Суфікси **-ОВСЬК(ИЙ)** [-ЬОВСЬК(ИЙ)], **-ЕВСЬК(ИЙ)** [-ЄВСЬК(ИЙ)], **-ІВСЬК(ИЙ)** [-ЇВСЬК(ИЙ)]

2. У суфіксах **-овськ(ий)** [-Ьовськ(ий)], **-евськ(ий)** [-Євськ(ий)], **-івськ(ий)** [-Ївськ(ий)] прикметників, утворених від географічних назв, що мають у своїй основі **-ов** (-Ьов), **-ев** (-Єв), **-ів** (-Їв), зберігаємо ту саму букву (**о**, **е**, **е**, **і**, **ї**), що й в основній назві: *Скадовськ* — скадовський, *Тамбóв* — тамбовський; *Карачев* — карачевський, *Колгúєв* — колгуєвський; *Кишинів* — кишинівський, *Львів* — львівський, *Тéтерів* — тéтерівський, *Чернігів* — чернігівський. Якщо при творенні таких прикметникових форм від українських географічних назв відкритий склад з **о**, **е** стає закритим, діє правило про чергування **о**, **е** з **і**: *Лозовá* — лозівський, *Свáтове* — свáтівський, *Хмеліве* — хмелівський.

У прикметниках, утворених від географічних назв, що закінчуються на групу приголосних або із суфіксальним **к**, перед яким є інший приголосний, пишемо **-івський** (-Ївський): *Біла Цéрква* — білоцерківський, *Валки* — валківський, *Гребінка* — гребінківський, *Казанка* — казанківський, *Златоуст* — златоустівський, але *Орéл* — орловський та ін.

У прикметниках, утворених за допомогою суфікса **-ськ(ий)** від географічних назв і від назв народів, основа яких закінчується на приголосний, відбуваються такі фонетичні зміни:

1) **г, ж, з (дз) + -ськ(ий) → -зык(ий) [-дзык(ий)]**: *Буг* — бúзький, *Ветлúга* — ветлúзький, *Вíборг* — вýборзький, *Вóлга* — вóльзький, *Гаáга* — гаáзький, *Гáмбург* — гáмбурзький, *Калúга* — калúзький, *Лáдога* — лáдозький, *Люксембúрг* — люксембúрзький, *Лéйтциг* — лéйтцизький, *Острóг* — острóзький, *Прáга* — прáзький, *Рíга* — рíзький, *Стрásбург* — стрáсбурзький; *Ворóнеж* — ворónезький (пор. називу українського селища — *Ворóніж* — ворónізький), *Запорíжжя* — запорíзький, *Парíж* — парíзький; *Абхáзія* — абхáзький, *Кавкáз* — кавкáзький, *Лодзь* — лóдзький, *Сиракúзи* — сиракúзький, *францúз* — францúзький;

2) **к, ц, ч + -ськ(ий) → -цик(ий)**: *Баскунчáк* — баскунчáцький, *Велíкі Лúки* — великолúцький, *Вíшиній Волочóк* — вишньоволóцький, *Владивостóк* — владивостóцький, *грек* — грéцький, *Кагарлíк* — кагарлíцький, *Казбéк* —

казбéцький, калмíк — калмíцький, Кобеляки — кобеля́цький, корáк — корáцький, Кременчúк — кременчúцький, Прилуки — прилúцький, словák — словáцький, таджíк — таджíсцький, тóрок — турéцький, узбéк — узбéцький; Нíца — нíцький, Суéц — суéцький, Череповéць — череповéцький; Бáхмач — бáхмацький, Гáлич — гáлицький, Грýнвíч — грýнвíцький, Овруч — Овруцький, але Дамáск — дамáський, Мéкка — мéккський, тóрки — тóркський;

3) **с, х, ш + -ськ(ий) → -ськ(ий)**: Арзамáс — арзамáський, Одéса — одéський, Тбíлісí — тбíліський, тунгúс — тунгúський, Черкáси — черкáський, черкéс — черкéський, вóлох — волóський, Карабáх — карабáський, Лепетíха — лепетíський, чех — чéський; Золотонóша — золотонíський, Кандалáкша — кандалáський, латíши — латíський, Сивáши — сивáський, чувáши — чувáський, Русь — рúський.

Примітка 1. Для збереження звукового складу твірних основ (переважно іншомовних) у деяких прикметниках зазначені приголосні перед суфіксом **-ськ-** не чергаються і передаються відповідно на письмі: Небíт-Дáг — небíт-дáгський, Клуж — клúжсський, Бангкóк — бангкóкський, бáски — бáксський, казáх — казáхський, Печ — Пéчський, Перéмишль — перéмишльський, Рáдомишль — рáдомишльський та ін.

§ 154. Правопис складних і складених географічних назв

1. Окремо пишемо:

1) географічні назви, що складаються з прикметника та іменника: Бíла Цéрква, Велíкий Úстюг, Вéрхня Сíлезія, Вíшинíй Волочóк, Гóла Прýстань, Голубíй Нíл, Давíдів Брíд, Холóдний Яр, Зáхідна Єврóпа, Зелéна Гúра, Новé Мíсто, Новíй Сад, Повáжська Бýстриця, Сомкóва Долíна, Старá Планíна, Ширóкий Яр;

2) географічні назви й номенклатурні терміни при них: Кавkáзький хребéт, Кандалáкська затóка, Скандинáвський пíвóстрів, Фíнська затóка, Чóрне мóре;

3) географічні назви, що становлять сполучення іменника з порядковим числівником, який може стояти як перед іменником, так і після нього: Гíльча Друга, Залíсся Пéриє, Кráсне Другé, Пéриє Садовé;

4) географічні назви, що становлять сполучення імені та прізвища або імені й по батькові: селó Івáна Франká; але місто Івáно-Франkíвськ, селó Михáйло-Коцюбíнське (бо тут маємо сполучний голосний о й словотвірну чи морфологічну модифікацію прізвища), а також назва села Дмитró-Варváрівка, що складається з основ двох імен:

2. Разом пишемо:

1) географічні назви-іменники, утворені від прикметника та іменника, з'єднаних сполучним звуком, а також прикметники, що походять від них:

*Білопілля, Верхньодніпрóвськ, Гостролúччя, Дорогобúж, Красновóдськ,
Малояросла́вець, Нижньокиїмськ, Нововолíнськ, Новосибірськ,
Старокостянтýнів, Чистовóдне, Ясногорóдка; білопільський,
верхньодніпрóвський, гостролучáнський, дорогобúзький, чистовóднівський
та ін.;*

Примітка. Це правило поширюється й на складні прикметники, утворені з двох прикметників основ, які означають назви морів, лісів, низин, областей, залізниць тощо ї мають при собі номенклатурні терміни на зразок *мóре*, *горá*, *хребéт*, *ліс*, *óзеро*, *низовинá*, *óстрів* та ін.: *Нижньодунáйська низовинá*, *Новосибірські острови*, *Малоазíйське нагíр'я* тощо.

2) географічні назви, що складаються з основ числівника та іменника, з'єднаних сполучним звуком, а також похідні від них прикметники: *Дворíччя*, *П'ятигóрськ*, *П'ятихáтки*, *Семигóри*, *Семипíлки*, *Сорокодúби*, *Трипíлля*; *дворічáнський*, *п'ятихáтський*, *семигóрський*, *семипíлківський*, *сорокодúбський* та ін.;

3) географічні назви з першою діеслівною частиною у формі наказового способу та похідні від них прикметники: *Вернíгородок*, *Гуляйтóле*, *Копáйгород*, *Печíводи*; *вернігородóцький*, *гуляйтíльський*, *копáйгородський*, *печивóдський*;

4) географічні назви, утворені від двох іменників, з'єднаних сполучним звуком, та похідні від них прикметники: *Верболóзи*, *Індокитáй*, *Страхолíсся*; *верболóзвісский*, *індокитáйський*, *страхолíський*, але *Áвстро-Угóрщина*, *Азóво-Чорномóр'я* та деякі інші;

5) географічні назви з другою частиною *-град*, *-город*, *-пíль*, *-поль*; *-абад*, *-акан*, *-бург*, *-ленд*, *-шлéс*, *-таун*, *-шир*, *-штадт* і похідні від них прикметники: *Белгрáд*, *Волгогрáд*; *Китáйгород*, *Нóвгород*, *Княжspíль*, *Ольгóпíль*, *Адріанóполь*, *Севастóполь*; *Ашгабáт*, *Бráнденбург*, *Камберлéнд*, *Дáугавpíls*, *Кéйттаун*, *Йóркишir*, *Рúдольштадt*; *волгогráдський*, *нóвгородський*, *ольгóпíльський*, *севастóпольський*, *бранденбúрзький*, *дáугавpíльський*, *рудольштáдтський*;

6) прикметникові форми й назви жителів від географічних назв, що складаються з якісного прикметника та іменника або відносного прикметника [без суфіксів **-зък(ий)**, **-ськ(ий)**, **-щък(ий)** і суфіксів присвійності] та іменника: *біломóрський*, *біломóрці* (від *Бíле мóре*), *білоцеркíвський*, *білоцеркíвці* (від *Біла Цéрква*), *гостромогíльський*, *гостромогíльці* (від *Гóстра Могíла*), *новоміський*, *новоміща́ни* (від *Новé Mісто*), *янополýнський*, *янополýнці* (від *Ясна Поляна*); *житњогíрський*, *житњогíрці* (від *Житnі Гóри*), *західноєвропéйський*, *західноєвропéйці* (від *Зáхідна Єврóпа*), *кам'янобáлківський*, *кам'янобáлківці* (від *Кам'янá Бáлка*), *липоводолýнський*, *липоводолýнці* (від *Лíпова Долíна*).

3. З дефісом пишемо:

1) географічні назви, що складаються з двох іменників (без сполучного звука) або з іменника й наступного прикметника, а також прикметники, що походять від них: *Бáня-Лúка* — бáня-лúцький, *Гвíнéя-Бíсáу* — гвінéя-бíсáуський, *Ельзás-Лотарíngíя* — ельзás-лотарíнзький, *Кóло-Михáйлíвка* — кóло-михáйлівський, *Орéхово-Зúево* — орéхово-зúєвський, *Пúща-Водíця* — пúща-водíцький; *Берíзки-Бéршадськí* — берíзки-бéршадський, *Вíта-Поштóва* — вíта-поштóвий, *Кам'янéць-Подíльськí* — кам'янéць-подíльський, *Рáва-Рýська* — рáва-рýський, *Хárкíв-Товáрний* — хárкíв-тováрний, *Áвстро-Угóрщина* — áвстро-угóрський;

2) географічні назви, що становлять поєднання двох імен або імені та прізвища (чи прізвиська) за допомогою сполучного звука (зрідка — без нього) й зі зміною форми другого компонента, а також похідні від них прикметники: *Андрíево-Івáнівка* — андрíево-івáнівський, *Дмитró-Варвáрівка* — дмитró-варвáрівський, *Івáно-Франкíвськ* — івáно-франкíвський, *Михáйло-Коцюбíнське* — михáйло-коцюбíнський, *Олексáндро-Пáщенкове* — олексáндро-пáщенківський, але *Петропáвлівка*;

3) географічні назви, що складаються з іншомовних елементів — повнозначних слів, а також похідні від них прикметники: *Буéнос-Áйрес*, *Дýмбартон-Окс*, *Іссýк-Куль*, *Кизýл-Ордá*, *Нар'ян-Мáр*, *Рíо-Нéгро*, *Улáн-Удé*; буéнос-áйреський та ін., але назви з другим компонентом -даг, -дар'я, -дау тощо пишемо разом: *Аюдáг*, *Алатáу*, *Амудар'я*, *Сирдар'я*; амудар'їнський, *приамудар'їнський* тощо;

4) географічні назви (переважно населених пунктів) з першими складовими частинами **соль-**, **спас-**, **усть-** та іншомовними **вест-**, **іст-**, **њью-**, **сан-**, **санкт-**, **сант-**, **санта-**, **сен-**, **сент-** та ін., а також із кінцевими називторчими частинами **-ривер**, **-сítі**, **-сквер**, **-стрít**, **-фіорд** і похідні від них прикметники: *Соль-Ілéцьк*, *Спас-Клéтиki*, *Усть-Каменогóрськ*; *Вест-Індíя*, *Іст-Лóndon*, *Нью-Йórk*, *Сан-Сальвадóр*, *Санкт-Гáллен*, *Сáнта-Кláра*, *Сен-Готáрд*, *Сент-Лóїс*; *Фолл-Рýвер*, *Атлántík-Cítí*, *Сóхо-сквер*, *Бóкна-фíорд*; *соль-ілéцький*, *усть-каменогóрський*; *њью-йóркський*; *фолл-рýверський*, *атлántík-сítинський* та ін.;

5) географічні назви, що складаються з іменників, які поєднуються українськими або іншомовними прийменниками, сполучниками чи мають при собі частку, артикль, а також утворені від них прикметники: *Новосíлки-на-Днíпрí*, *Ростóв-на-Донú*, *Фráнкфурт-на-Мáйні*, *Яр-пíд-Зáйчиком*; *Булóнь-сюր-Мér*, *Бург-ель-Аráb*, *Ла-Мáни*, *Ла-Плáта*, *Лас-Вéгас*, *Лос-Áнджеles*, *Па-де-Калé*, *Рio-де-Жанéiro*; *новосíлківський-на-Днíпрí*, *ростóвський-на-Донú*, *фráнкфуртський-на-Мáйні*, *ярський-пíд-зáйчиком*; *булóнь-сюр-мérський*, *бург-ель-аráбський*, *ла-мáниський*, *ла-плáтський* і т. ін.;

6) прикметники, утворені від географічних назв, до складу яких входять прикметники із суфіксами **-íв (-їв)**, **-ов**, **-ев (-ев)**, **-ин (-їн)**, **-ськ(ий)**, **-цьк(ий)**, **-зык(ий)**: *давíдово-брíдський* (від *Давíдів Бríd*), *олíйниково-слобідський* (від *Олíйникова Слободá*), *мишúрино-рíзький* (від *Мишúрин Ríz*),

вільша́нсько-новосéлицький (від *Вільша́нська Новосéлиця*), вінни́цько-стáвський (від *Вінни́цькі Ставí*).

Примітка 1. Назви жителів у формі іменників, що утворені від назв населених пунктів, частини яких поєднані дефісом, пишемо разом: *Іва́но-Франківськ — іва́но-франківський*, але *іванофранківці*, *Нью-Йóрк — нью-йóркський*, але *ニュ约克居民*.

Примітка 2. Префіксальні прикметники та іменники, утворені від географічних назв із написанням з дефісом, пишемо разом: *Іссíк-Куль — приіссиккульський*, *приіссиккульци*.